

ČÍNSKÉ UZLY

I V A C Z Y Ž O V Á

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

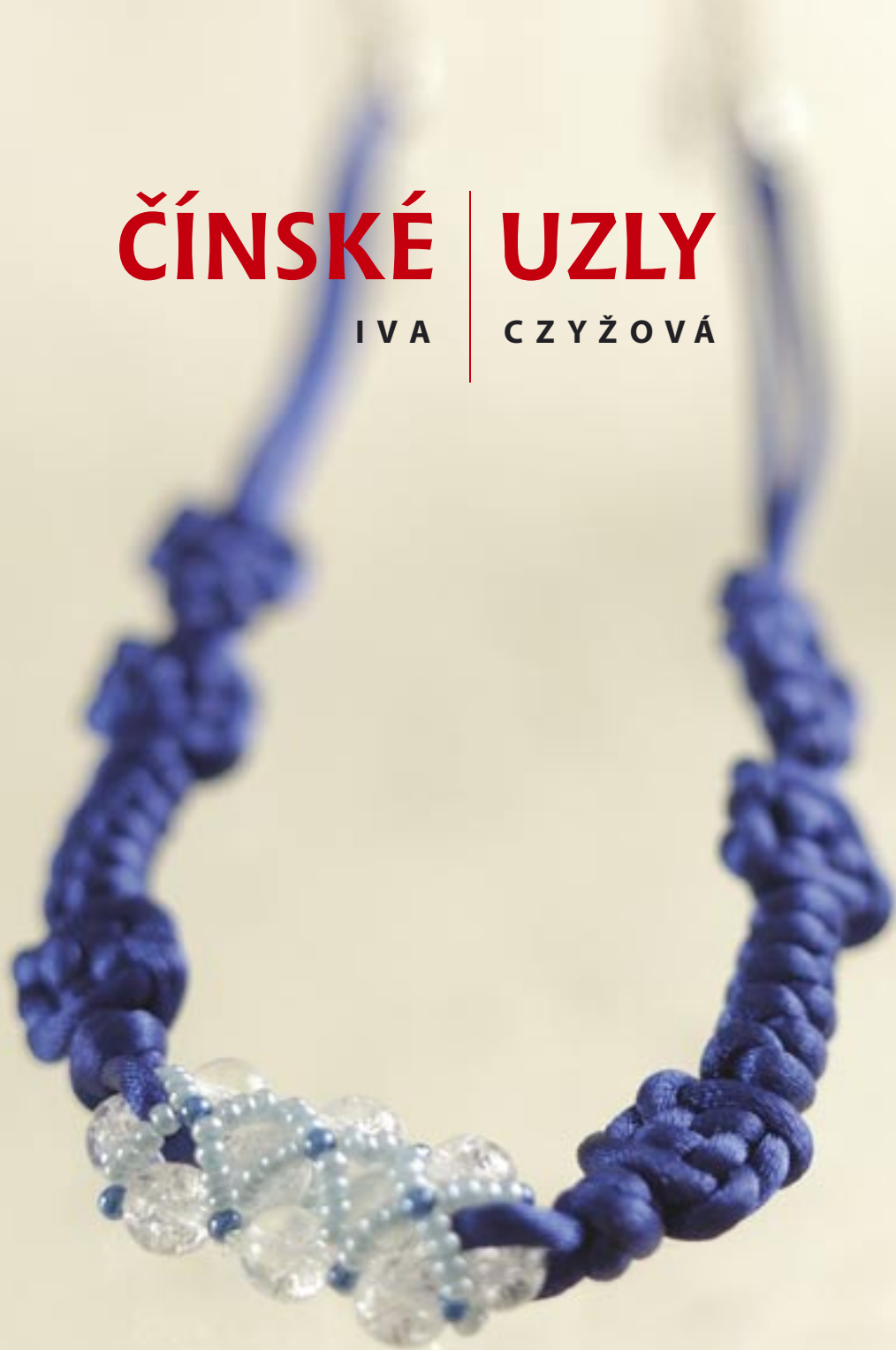
Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

ČÍNSKÉ | UZLY

I V A

C Z Y Ž O V Á

Čínské uzly

Iva Czyžová

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
jako svou 3565. publikaci

Odpovědná redaktorka Jana Minářová
Sazba a grafická úprava Kamila Boubínová
Fotografie na obálce Ondřej Soukup
Fotografie v knize Ing. Martin Mráz
Návrh grafické úpravy a obálky Zuzana Brečanová

Počet stran 112
První vydání, Praha 2009
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.
Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2009
Cover Design © Zuzana Brečanová 2009
*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami
nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.*

ISBN 978-80-247-2634-2 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-6930-1 (elektronická verze ve formátu)
© Grada Publishing, a.s. 2011

úvod	6
historie	8
materiál	12
pomůcky	15
vázání uzlů	18
~ základní uzly	20
~ ozdobné uzly	44
~ složené vazby	54
náměty na užití	60
~ náušnice	60
~ přáníčka	68
~ sezónní dekorace	70
~ záložka do knihy	72
~ zvonkohra	74
~ balení dárků	76
~ spony do vlasů	80
~ závěsy	83
~ náhrdelníky	87
~ náramky	102
~ přívěšky	104
závěr	112

úvod

Uzly jako takové provázejí lidstvo od nepaměti. Stejně věrným průvodcem je člověku zvláštní, specifický lidská touha, vkládat do věcí zpočátku výhradně užitkových něco navíc, ať už z důvodu vyjádření originality svého tvůrce, nebo z potřeby estetického zážitku. Protože převážná část uzlů sloužila našim prapředkům ve většině kultur ke stejným technickým účelům, vyvinuly se nezávisle na sobě i ve velmi vzdálených regionech některé podobné uzly. Jiné jsou však naprosto jedinečné a okamžitě na sebe prozradí svůj původ.

Dekoratívni uzlovací techniky jsou technikami předtalcovskými a postupně se mezi nimi vyhranily různé obory. Všeobecně známé je drhání (dnes najdete spíše pod mezinárodním názvem macramé) a síťování, méně běžné v povědomí lidí jsou např. frivolitky. Důkazem nadčasovosti na materiál nenáročných, cenově dostupných dekorací z uzlů, jsou i opakující se vlny oblby různých forem uzlování.

Velkou výhodou dnešního světa, kterou máme proti generacím předchozím, je velmi snadný a rychlý přístup k informacím. Není problém dát se na internetu „do řeči“ s člověkem, který sdílí vašeho koníčka a sedí někde na druhé straně planety. Touto cestou je i evropský přístup k dekorativním uzlům obohacován množstvím technik, zejména těmi čerpajícími z Orientu.

Nevýhodou je, že každý národ si vytvořil pro své umění vlastní terminologii a také přebírání technik se zpočátku dělo živelně a na terminologii se nedbalo, takže se vžily nejednotné názvy. Dnes již není síly, která by celosvětově všechny dostupné informace utřídila a sjednotila, takže občas najdete jeden uzel pod třemi či čtyřmi souběžně platnými jmény.

Pokud je mi známý český název uzlu, používám jako hlavní název ten v našich podmínkách nejběžněji užívaný; pokud český název dosud nebyl pro uzel stanoven, vycházím z anglické terminologie. U všech uzlů jsou tyto termíny uvedeny v závorce, usnadní to vaše případné hledání dalších informací na internetu či v dostupné literatuře.

Publikace, kterou jste právě otevřeli, si nedělá ambice konkurovat svým obsahem sinologům. Je míněna jako inspirace a základní seznámení s půvabným orientálním uměleckým řemeslem. Obsahuje zběžný nástin historie, návody k vázání, stručné významové výklady jednotlivých uzlů, přizpůsobené reáliím evropského kulturního prostředí a náměty, jak tento typ uzlů využít.

Jako u folklóru mnoha jiných národů došlo i u Číňanů k posunu jejich lidové tradice. Vývoj se rozdělil na větev konzervativní, která obsahuje i původní symbolický rozměr ve veškeré složitosti čínského vidění světa a moderní větev. Ta je tak říkajíc spíše „na motivy“ a využívá uzlů zejména pro jejich dekorativnost – touto cestou se budeme ve vši úctě k tradici ubírat i my.

Ještě mi dovoluťe krátce poděkovat. Nejprve mému manželovi Radimovi, bez jehož podpory bych se nikdy nemohla věnovat tomu, co dělám a vy byste nečetli tuto knihu, za fotografie pak děkuji Martinovi Mrázovi. Stylové keramické doplňky poskytla keramika Iva Flídrová a korálky dodal obchod Na spirále.

Vaše Iva Czyžová

Nejstarší uzly

Nejstarší historie uzlů je poměrně těžko systematicky zdokumentovatelná, protože se pracuje s materiály, které snadno podléhají zkáze a dochovávají se spíše nepřímé důkazy jejich existence. Z archeologických nálezů je možné odvodit, že člověka uzly provázejí minimálně 300 000 let – s trochou nadsázky lze říci, že od dob, kdy potřeboval na nějakou tu ulomenou větev připevnit zvířecí šlachou první pazourek. Nejstarší konkrétní dochované uzly jsou staré kolem 10 000 let a jedná se o různé zbytky rybářských sítí, amuletů a jiných předmětů denní potřeby. Nelze dnes říci, který z uzlů je ten první a nejstarší, ani který národ si může přičknout vynález uzlu jako svůj vklad do rozvoje lidské civilizace. Mezi prvními uzly dokážeme na celém světě identifikovat očko, poutko, ambulanční spojku a tkalcovský uzel. Nejstaršími vázacími materiály byla různá rostlinná vlákna, vlákna zvířecí srsti nebo kožené řemínky.

Postupem času se lidé v užívání uzlů zdokonalovali. Uzly se začaly dělit podle způsobu svého užití. Nejširší skupinou jsou uzly technické, které byly užívány k uvazování domácích zvířat nebo upevňování předmětů a výrobě pracovních pomůcek a časem se mezi nimi vyčlenily celé specializované skupiny, např. uzly rybářské, námořnické, horolezecké atd. Mnohé národy užívaly uzlů k zaznamenávání zpráv – zřejmě nejznámější formou je incké uzlové písmo kipu (Peru, Jižní Amerika). Předchůdcem současných dekorativních uzlovacích technik byly jednoznačně uzly, které se začaly užívat jako součást oděvů k jejich upevňování a zapínání. Lidé velmi rychle zjistili, že s jejich pomocí lze vyjádřit či zviditelnit přání, schopnosti, úspěchy nebo společenské či vojenské postavení.

Čínské dekorativní uzly

Nikde jinde se umění vázání dekorativních uzlů nevyvinulo do takové dokonalosti jako v císařské Číně. V čínštině slovo „uzel“ a slovo „šťěstí, štěstěna“ mají tu samou výslovnost, proto jsou čínské uzly tak často zprostředkovateli dobrých přání a proto dosáhly takové obliby. Dalším faktorem nesmírného rozmachu uzlování v Číně je bezesporu jeho dostupnost pro široké vrstvy obyvatelstva.

Nejstaršími dochovanými památkami, které zobrazují čínské uzly, jsou například bronzové nádoby a zrcadla z období asi 300 let před Kristem. Dalším zdrojem informací jsou také malby na hedvábí z přelomu tisíciletí nebo buddhistické vyřezávané sochy a plastiky ze 3.–5. století našeho letopočtu. O uzlech se zmiňují také literární díla, poezie nebo dochované soukromé dopisy.

Svůj největší rozvoj zaznamenaly uzly v období vlády dynastií Tang a Song (960–1229 n. l.) a vrcholu popularity dosáhly v období vlády dynastií Ming a Quing (1368–1911 n. l.), kdy se definitivně povznesly z lidové techniky prostých vrstev na ceněné umělecké řemeslo. Umění vázání uzlů se předávalo z generace na generaci. Uzly vytvořily neodmyslitelnou součást vybavení každé domácnosti. V tomto období existovalo kolem jednoho sta vzorů uzlů. Dekorovaly vojenskou zbroj i selské kabátce, lorňony, vějíře, pečetě, zrcátka, konce slunečníků stejně tak jako sedátka či dámské účesy, zavazadla i konvičky na čaj; stěny paláců i venkovských usedlostí.

☞ upomínkové předměty pro neznalé turisty z prodejny rychlého občerstvení – i tak může dopadnout komerční verze tisícileté tradice

V roce 1890 se čínští znalci pustili do systematického výzkumu a snažili se shromáždit a popsat veškeré uzly, které se v průběhu staletí v Číně používaly, aby mohli dále rozvíjet a prohlubovat jejich dekorativní hodnotu. Kulturní revoluce, systematické zaměřování na průmysl a radikální změny společnosti po vzniku socialistické republiky téměř způsobily, že v minulém století umění čínského uzlování málem vymizelo.

Naštěstí na konci 70. let 20. století došlo k obnovení zájmu o dekorativní uzly u široké veřejnosti. Celosvětově neznámější propagátorkou se stala paní Lydia Hsia-Sheng Chen z Národního muzea (National Palace Museum; Taiwan). Je autorkou publikací o uzlech, které se zejména tím, že vyšly také v angličtině, staly vlajkovou lodí pro vítězné tažení čínských uzlů na neasijské kontinenty. V současné době čínské uzly celosvětově prožívají strmý vzestup popularity.

Jak jsem se již zmiňovala v úvodu, ve světě uzlů je velký problém s nejednotnou terminologií. Oficiální název čínské uzly je často nahrazován jinými názvy, např. čínské macramé, dekorativní, tradiční či orientální uzly. Nebo naopak - pod pojem čínské uzly jsou někdy zahrnovány veškeré dekorativní uzlovací techniky, pocházející z Asie. Čína výrazně ovlivnila kulturu všech národů, se kterými se dostala v průběhu historie do kontaktu, proto můžeme pozorovat úzkou příbuznost čínských uzlů a uzlů korejských nebo japonských.

Maedeup

Korejské uzlování se z toho čínského vyvinulo do samostatné podoby.

Liší se zejména:

- ↻ v proporcích uzlu a dekorativních střapců – korejské střapce jsou výrazně delší a upravují se jiným způsobem
- ↻ v preferovaném vázacím materiálu
- ↻ ve výběru barev – korejské uzly používají spíše pět základních barev (červenou, žlutou, zelenou, modrou a černou) a často je kombinují v jedné práci. Čínský výběr barev je sice širší, ale obvykle se používá pouze jedné nebo dvou barev v jednom výrobku.

Korea stejně jako Čína prohlásila tradiční uzlování za národní kulturní dědictví.

Hanamusubi

Název japonského dekorativního uzlování hanamusubi lze přeložit jako „květinové uzly“. Japonská tradiční verze dekorativních uzlů má omezené využití na církevní závěsy, sáčky na čaj a samurajskou zbroj, i když jsou i výjimky. Nevyužívá tolika vzorů jako čínská verze. Dekorativního efektu se často dosahuje spíše tvarováním a aranžováním smyček uzlu, než samotným uzlem. Ten bývá obvykle jen velice jednoduchý, což lépe odpovídá specifické japonské estetice.

Japonci mají ještě další vlastní uzlovací dekorativní techniky – dekorativní šňůry kumihimo nebo vazby z úzkých papírových provázků mizuhiki.

Vázací materiál

Uzly můžete vázat ze všeho, co je po ruce. V tomto směru jde o techniku doslova lidovou. Tradičním materiálem jsou hedvábné provázky. Z těch dalších materiálů namátkou jmenujme provázky z přírodní nebo voskované bavlny, lnu, papírové nebo polyesterové provázky (saténové šňůrky, oděvní dutinky), ale i nylonová vlákna, prádelní šňůry, bužírky... Jsou k dostání v běžné síti galanterií či hobby obchodů v různých průměrech a v široké barevné škále. Vázání z efektních pletacích přízí nebo výrazných kroucených lan a šňůr je sice technicky také možné, ale čím je materiál výraznější a pružnější, tím hůř se uzly dotahují a tím více zaniká dekorativní struktura samotného uzlu. Každý materiál je také jiný např. i co se týče klouzavosti (ovlivní dotahování a samovolné povolování uzlů – např. bavlna obvykle klouže méně než syntetické materiály) a tloušťky – na průměru materiálu závisí konečná velikost uzlu i spotřeba.

Můžete použít také ploché kožené řemínky či stužky. Nevýhodou plochých materiálů je omezený výběr uzlů, které je možno uvázat a to, že se uzel nedá příliš opravovat bez viditelných otlaků a deformací materiálu. Práce s plochými materiály je vhodná po nabytí určité zručnosti.

Vázání dekorativních čínských uzlů např. na šátcích je obvykle omezeno značnou spotřebou materiálu na jeden uzel. Proto je jejich využití v tomto směru spíše okrajové, ale je možné. Vázání z drátů je limitováno jejich tvrdostí – např. u mědi cca průměrem 1mm.

Barvy

Z barev je tou nejčastěji používanou jasně červená. Je pokládána za životadárnou barvu štěstí, příkládá se jí schopnost odhánět zlé duchy a díky fonetické podobnosti čínských slov „červený“ a „velkolepý, vznešený“ také zastupuje tyto vlastnosti. Červená barva je vhodná pro dekorování dárků pro většinu příležitostí, zejména na svatby a blahořání.

Druhou nejužívanější barvou je medově žlutá, která asociuje zlato a posvátnou Žlutou řeku. V rámci světových stran reprezentuje Střed a tím přeneseně i Čínu jako Říši středu (Číňané věřili, že jejich stát je středem vesmíru). Slovo „žlutý“ je homofonní se slovem „císař“, proto byla od 6. století vyhrazena pouze pro nejvyššího vládce. Vzhledem k posvátnému významu byla žlutá barva vyhrazena pro ochranné amulety a talismany. Současně také znamenala proslulost, povýšení.

Tradiční barvou smutku je bílá, ale měštští lidé v současnosti nosí na znamení zármutku černou pásku na rukávě.

Na barevné symbolice se již netrvá tak striktně jako kdysi. Posunem užití čínských dekorativních uzlů více do oblasti bižuterie se barevnost řídí aktuálními módními trendy.

rozdíly ve vzhledu uzlů

Pomůcky

Vázání je technika na speciální vybavení nenáročná a nezbytnými pomůckami jsou pro vás pouze vázací materiál, (viz. str. 12) a ostré nůžky. Dále budete potřebovat špendlíky a zapichovací podložku (např. sedák ze židle). Ostatní pomůcky slouží pouze k dotvoření vaší práce a nejsou podmínkou pro vaši činnost.

Z dalších pomůcek jsou to například:

- ☞ čínské kovové mince se čtverhranným otvorem uprostřed nebo donuty z minerálů, které harmonizují s vaším znamením – symbolizují hojnost a bohatství
- ☞ různé korálky, kameny, kovové či keramické přívěsky s průměrem otvorů úměr-

ným tloušťce použitých provázků. Pokud budete chtít volit co nejautentičtější materiály, použijte ručně malované porcelánové korálky nebo přívěsky z jadeitu.

Jadeit je jednou z odrůd nefritu, která se stala symbolem míru a klidu. Pro Číňany představoval jadeit symbol pěti hlavních ctností: moudrosti, spravedlnosti, milosrdenství, skromnosti a odvahy. Nefrit jako takový byl základním drahým kamenem čínské civilizace a byl synonymem pro slovo drahokam. Jednou z hlavních schopností, připisovaných nefritu, je podpora soudružnosti, ochrana zdraví a pročisťující schopnosti. Znak, používaný pro nefrit, se také dá přeložit jako „hluboký smysl věcí“.

☞ porcelánové korálky, kamenné donuty, replika čínské mince a keramické medailonky

vzorník pomůcek

pomůcky

Tradiční zapínání se váže pomocí knoflíkového uzlu (7) a poutka, ale pokud si budete chtít ulehčit práci se šperky, budete potřebovat bižuterní komponenty – zamačkávací koncovky, spojovací kroužky a karabiny nebo O–T zapínání. Na práci s bižuterními komponenty dále budete potřebovat kleště s plochými čelistmi.

vázané zapínání

karabina

Pro dotahování, obzvláště na uzly z jemnějších provázků, se mohou využít pinzety, naopak na povolování uzlů můžete použít např. velmi silné jehly, šídlo, upravenou rukojeť od vařečky, čínské jídelní tyčinky... Vždy si dejte pozor, aby vám pomůcky práci neušpinily nebo vám z jemnějších materiálů nevytrhávaly vlákna, protože jak Murphyho zákony pro uzly praví, poškozená část provazu vždy vychází do toho nejviditelnějšího místa celé vazby.

Velmi výhodnou pomůckou je provlékadlo, původně určené na navlékání prádlové gumy do tunýlku – jde o tupou plastovou jehlu na konci opatřenou velkým očkem ze silonového vlasce. Využijete zejména, pokud budete chtít dělat vazby z několika rovnoběžných pramenů nebo při protahování smyček. Jinou variantou je zpevnit konce provazu protáhnutím v lepidle, konec se vám bude lépe provlékat a nebude se tolik třepit. Některé syntetické šňůry lze proti třepení ošetřit zatavením jejich konců nad plamenem – vždy prosím dbejte na bezpečnost práce.

Nebojte se experimentovat – můžete zakomponovat do svých prací i atypické materiály, které jsou po ruce, nebo které jsou vám blízké. Vaše práce se stanou jedinečnými, originálními a nenapodobitelnými.

Na některé projekty budete potřebovat vhodné lepidlo nebo tavnou pistoli.

vázání uzlů

Uzly se váží výhradně ručně a z jednoho kusu provazu. Čiňané jim propůjčili poetická jména, odvozená od jejich tvaru, způsobu použití či skrytého významu. V komplikovaných kombinacích mohou být doplňovány dalšími talismany, korálky či přívěsky. V konečné podobě dostáváme jedinečný ornament, který v sobě kromě výtvarné dokonalosti a krásy nese i druhou rovinu - zhmotněné pozitivní myšlenky a vložená přání.

Kromě josefínského uzlu (1), který je plochý, jsou všechny čínské uzly prostorové, symetrické a až na dvě výjimky (uzel dobrých skutků (4) a uzel řádové stužky (11) stejné z rubu i líce. Symetrie odpovídá starobylým čínským estetickým standardům a je jakýmsi technickým předpokladem i celkově při navrhování složitějších uzlových prací. Trojrozměrnost zase dodává uzlům dostatečnou pevnost, která je umocněna i jejich pevným dotahováním, takže mají stabilní tvar a široké možnosti použití.

Při tvorbě uzlů vždy postupujeme v následujících krocích:

🌀 **vázání**

Vázání je postup jednoznačně daný podle zvoleného druhu uzlu, viz. postupy níže. Při vázání složitějších vazeb (zejména květinný brokátový uzel (9) a uzel pan-chang (8) využijte podložku, na kterou si postupně smyčky uzlu přichycujete špendlíky. Pokud možno nepropichujte vlákno materiálu – zejména saténové provázky jsou velmi choulostivé na jakékoli zatržnutí a vytažené nitky jdou jen velmi obtížně zakrýt.

Před zahájením práce na složitějším motivu doporučuji vždy uvázat nejprve vzorník a spočítat spotřebu konkrétního materiálu na zvolené uzly! Spotřeba se odvíjí od průměru materiálu, velikosti dekorativních smyček a míry dotahování, ale i od velikosti navléknutých korálků atd., proto je vždy

individuální. Nejjednodušší způsob zjištění spotřeby je odstříhnout provaz těsně za ukončeným uzlem a pak uzel rozvázat. K naměřené délce uzlů připočtete pracovní přídavek 20 cm, které musí zůstat na konci práce. Při pochybnostech raději vždy použijte o něco delší provaz.

🌀 **dotazení**

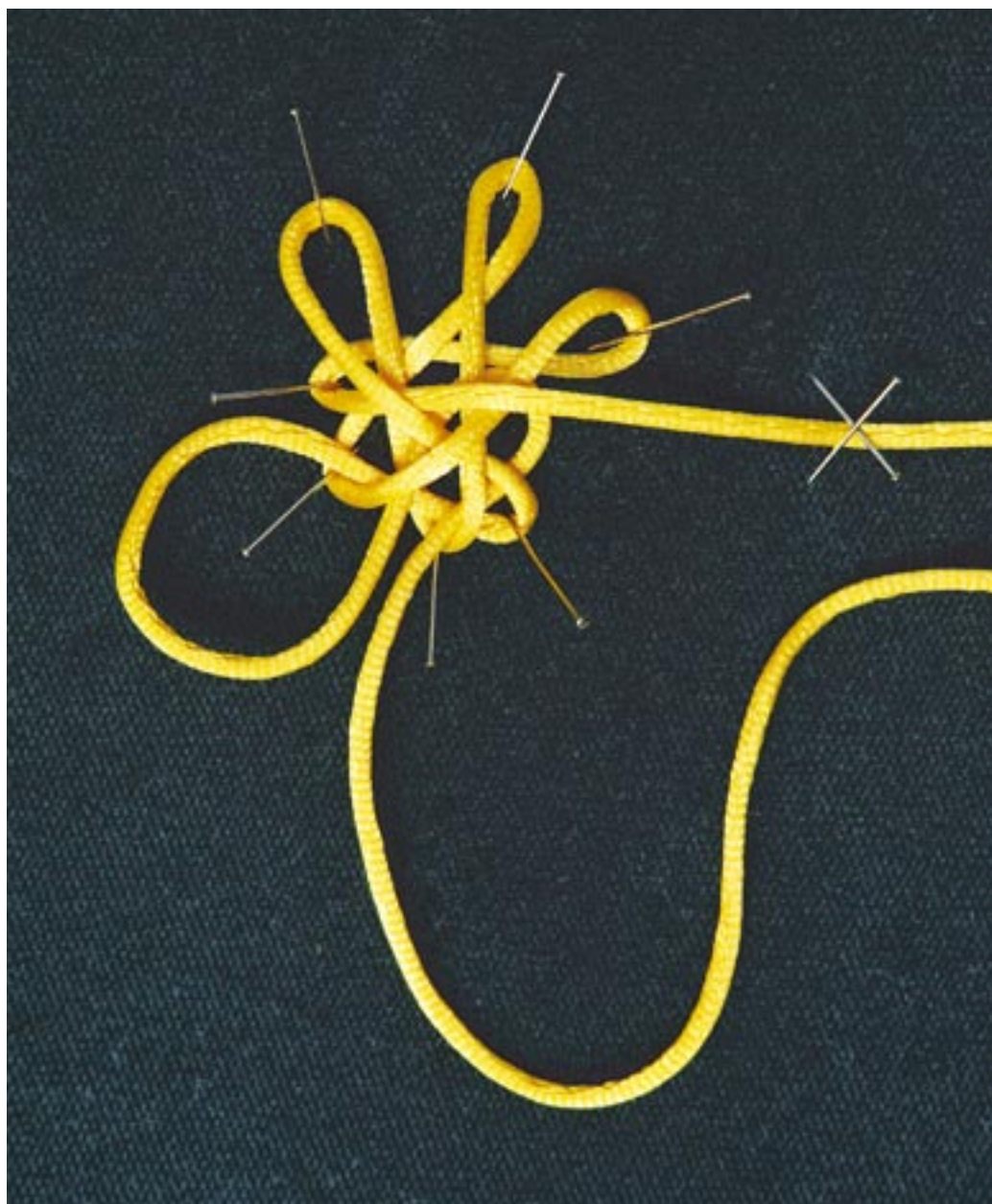
Dotazení se může lišit uzel od uzlu. Ovlivňuje délku ozdobných smyček i celkovou úhlednost práce. Podle toho, jak je uzel dobře a rovnoměrně dotažen a jestli jsou všechny uzly jednoho typu ve složeném ornamentu dotaženy stejně, se pozná zkušenost a zručnost vázajícího. Na dotahování nespěchejte a nesazte se mít uzel dotažený do konečné podoby hned. Postupujte pomalu a systematicky po malých úsecích podél celé vazby a opakujte proces dotahování několikrát, tak docílíte nejlepšího výsledku.

🌀 **zdvojování vazeb**

Všechny uzly je možné vázat nejen z jednoho provazu, ale také ze dvou či více provazů. Obvykle se nejprve uváže vazba z jednoho provazu, která projde první fází dotazení. Poté se podél celé vazby vede druhý a další provaz a dbá se na to, aby nedošlo k nežádoucímu křížení pramenů, které kazí a deformuje vzhled uzlu. Dotazení se opět několikrát opakuje po malých úsecích podél celé vazby. Všechny prameny vazby se dotahují stejnoměrně – nikdy nedotahujeme do konečné fáze nejprve jeden a teprve po něm další prameny vazby.

🌀 **dokončování**

Dokončování znamená vlepování či všívání korálků nebo kamenů do uzlu, škrobení do určitých tvarů, upevňování zapínání a jiné upravení. Stejně, jako se natírají výrobky z ratanu nebo bambusu, dají se natírat také vazby uzlů, zejména pokud budou sloužit jako ná-

 špendlení

stěnné dekorace – slouží to k prodloužení jejich životnosti a celkovému zpevnění vazby. Dále je např. možné již dokončený motiv do-

plnit všitými ozdobnými smyčkami materiálu jiné barvy. Samostatnou velmi důležitou kapitolou dokončování jsou střapce (17).